

برنامه ریزی گسترش فضاهای سبز فراغتی بر اساس معیارهای یک شهر سالم، نمونه مورد مطالعه بوستانهای منطقه ۲ شهرداری اراک

نگین سرایدار، فرزانه کارخانه ۲

۱- دانشجوی دکتری شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد قزوین، ایران Negin.f@yahoo.com

۲- کارشناس ارشد معماری، دانشگاه آزاد واحد محلات، ایران Sk.architex@yahoo.com

چکیده

فضاهای باز و سبز شهری نه تنها به دلیل اهمیت تفریحی آنها مورد توجه است، بلکه به علت نقش مهمی که در حفظ و تعادل محیط زیست شهری و تعدیل آلودگی هوا، کاهش تراکم و پرورش روحی و جسمی ساکنان شهر ایفا می کنند، ارزشمند هستند. معیارهای یک شهر سالم نیز مجموعه ای از شاخص های بهداشتی، سلامتی، زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی را در بر دارد، با توجه به اهمیت فضای سبز در شهرها، برای ایجاد و گسترش این فضاها می توان از استانداردها و معیارهای یک شهر سالم که در این زمینه وجود دارد استفاده نمود. در این تحقیق به ارزیابی فضاهای سبز فراغتی شهرها بر اساس معیارهای یک شهر سالم پرداخته شده و بوستانهای منطقه دو شهرداری اراک به عنوان نمونه مورد مطالعه انتخاب گردیده است. از بین معیارهای شهر سالم ۵ معیار مورد ارزیابی قرار داده شد که عبارتند از: دسترسی به طبیعت در شهر، سازگاری موقعیت بوستان با شرایط محیط طبیعی، راحتی و ایمنی دسترسی، مناسبت همجواریها و تعادل در استفاده از زمین. نتایج ارزیابی حاکی از این است که بوستانهای منطقه دو شهرداری اراک اگرچه در بعضی از شاخصها نظیر همجواری با کاربری های سازگار و دسترسی به بوستانها وضعیت خوبی دارند اما در معیارهایی از قبیل میزان سرانه فضای سبز، میزان استقبال مردم از بوستانهای این منطقه، سازگاری نقش و شکل بوستان با شرایط محیط طبیعی، دسترسی به توقفگاه پیرامون بوستانها، تناسب شعاع عملکردی مورد نظر با شعاع عملکردی واقعی با معیارهای یک شهر سالم منطبق نیستند که نتیجه این نارسایی ها موجب عدم رضایت و استقبال ساکنین منطقه دو شهرداری اراک از بوستانهای این منطقه شده است که این امر باعث شده اکثر ساکنین این منطقه برای گذران اوقات فراغت خود به بوستانهای منطقه یک و سه مراجعه کنند. در نتیجه و بر مبنای ارزیابی های انجام شده برای برنامه ریزی و گسترش فضاهای سبز فراغتی در شهرها با هدف دست یابی به یک شهر سالم، اقدام به ارائه پیشنهادات شده است.

واژه های کلیدی: شهر سالم، دسترسی به طبیعت در شهر، راحتی و ایمنی دسترسی، تعادل در استفاده از زمین، سازگاری موقعیت با محیط طبیعی، مناسبت همجواریها

مقدمه

توجه به فضای سبز شهری بصورت تفرجگاهها و باغهای عمومی و خصوصی یک ابداع جدید نیست، باغهای زینتی توسط مصریان و یونانی ها در دوره های باستان ایجاد می شده است. باغ سازی به سبک جدید و در شکل بوستانها از حدود دو قرن پیش معمول شد و امروزه بصورت بخشی از فعالیتهای برنامه ریزی و مطالعات شهری درآمده است که دیگر نمی توان نقش حیاتی این فضاها را در شهرها انکار کرد.

بررسی ها نشان می دهد اولین دلیل ایجاد بوستانها و فضاهای سبز شهری در گذشته ایجاد بستری برای گذران اوقات فراغت بوده است چرا که در سابق مساله کاهش آلودگی های زیست محیطی اصولا موضوعیت نداشته است. سابقه پردیس های ایرانی به قرن چهارم میلادی بر می گردد، عنوان پردیس به باغهایی اطلاق می شده که برای تفریح عموم احداث می گردید. به طور کلی، بوستانها در شهرهای امروزی وظایف متعددی دارند از قبیل؛ تلطیف و پالایش هوا که توسط کاربری های دیگر آلوده می شود، ایجاد منظر شهری و روح بخشیدن به محیط زیست و تأمین مکانی برای گذران اوقات فراغت. از آنجا که بوستانهای شهری بخشی از ساختار شهرها می باشند، لذا جانمایی و ایجاد آنها می بایست در راستای ضروریات زندگی شهری و در پاسخگویی به نیازهای شهروندان و با در نظر گرفتن امکانات و محدودیتهای شهری و به دست آوردن الگوهای با ارزشی که دارای معانی مفاهیم فرهنگی منتج از دورن جامعه است، باشد. بنابراین با توجه به اهمیت فضای سبز در شهرها به منظور لطافت هوا و تفریح مردم و زیباسازی شهر، برای ایجاد و گسترش این فضاها در شهرها می بایست از استانداردها و معیارهایی که در این زمینه وجود دارد استفاده نمود.

نقش و اهمیت بوستانهای شهری در گذران اوقات فراغت

شهر محیط زیستی است که باید با اختصاص بخشی از کالبد خود به فضاهای پاسگو به نیازهای شهروندان، رفاه و آسودگی آنها را افزایش دهد، از جمله این نیازها نیازهای تفریحی و گذران اوقات فراغت است. جغرافی دانان برای یک محیط زیست سالم شرایطی را مطرح می سازند از جمله کوبین کاکس « یکی از عمده ترین شرایط برای چنین محیطی را امکان گذران اوقات فراغت می داند و معتقد است محیط زیست سالم، محیطی است که در آن امکانات گذران فراغت در دسترس همه مردم جامعه قرار گیرد تا همه مردم قادر باشند از بوستانهای شهری، کتابخانه ها، تئاترها، سینماها و انواع ورزشها نسبت به ذوق و علاقه خود بهره مند شوند (شکوئی، ۱۳۵۲: ۴۹).

از میان انواع فضاهای اوقات فراغت در شهرها بوستانهای شهری به لحاظ دارا بودن ابعاد طبیعی و زیست محیطی و تأثیرات مثبت روحی و روانی ناشی از آن جایگاه ویژه ای دارند. عملکرد گذران فراغت در بوستان های شهری با توجه به تأکیدی که از سوی غالب اندیشمندان بر دوری روزافزون انسان معاصر از طبیعت و مظاهر آن گردیده و می گردد اهمیتی مضاعف می یابد (استرن، ۱۳۷۶: ۷۸).

اهمیت بوستانهای شهری در گذران اوقات فراغت شهری تا حدی است که امروزه بوستان های شهری که با هدف فراهم آوردن بستر گذران اوقات فراغت در شهرها ایجاد می گردند و تحت عنوان "Leisure Oriented Parks" شناخته می شوند در کنار بوستان های زیست محیطی به عنوان گونه های اصلی بوستان و فضای سبز معرفی می شوند (شریفی، ۱۳۷۱).

بررسی ها نشان می دهد اولین دلیل ایجاد بوستانها و فضاهای سبز شهری در گذشته ایجاد بستری برای گذران اوقات فراغت بوده است چرا که در سابق مساله کاهش آلودگی های زیست محیطی اصولا موضوعیت نداشته است. سابقه پردیس های ایرانی به قرن چهارم میلادی بر می گردد، عنوان پردیس « به باغهایی اطلاق می شده که برای تفریح عموم احداث می گردید.

مفهوم شهر سالم

یکی از ابتکارات خوبی که با هدایت اصولی میتواند در ایجاد وقوام اصول شهروندی موثر واقع شود و چهره شهرها را سلامتی بخشد جنبش شهر سالم است. جنبش شهر سالم بر دو اصل کلیدی و اساسی بین بخشی سازمانها در سطح ملی و محلی از یک سو و مشارکت مستقیم و مستمر و بی واسطه مردم جامعه در تدوین و اجرای برنامه های سالم سازی همه جانبه زندگی شهری از سوی دیگر استوار است (علوی تبار، ۱۳۷۹: ۷۹).

مفهوم شهر سالم را اول بار پروفسور لئونارد دودهل (استاد دانشگاه برکلی) در کنفرانس ۱۹۸۴ شهر تورنتوی کانادا با عنوان ماورای مراقبت های بهداشتی» ارائه کرد وی شهر سالم را به این شرح توصیف نمود منظور از شهر سالم محیطی اجتماعی و کالبدی است با امکاناتی که انجام تمامی فعالیتهای زندگی را با سهولت و با کارایی مطلوب امکان پذیر می سازد (حاجی خانی و صالحی ۱۳۸۰: ۱۲). سپس در سال ۱۹۸۹ که دهل با همکاری هن کوک تعریف دیگری ارائه میدهد و به واسطه آن تعریف قبلی را به این صورت تکمیل نمود شهر سالم شهری است که به طور مداوم و پیوسته در حال ایجاد و بهبود محیطی اجتماعی و کالبدی خویش است و منابع اجتماعی خود را گسترش می دهد شهر سالم این امکان و فرصت را در اختیار مردم قرار می دهد تا در اجرای همه عملکردهای زندگی اجتماعی و پرورش حداکثر توانایی های بالقوه خود به طور متقابل از یکدیگر حمایت و پشتیبانی کنند (همان، منبع: ۱۲).

بررسی بوستان ها و فضای سبز در منطقه دو شهرداری اراک

منطقه ۲ شهرداری اراک که در واقع بخشهای جنوبی شهر را شامل می گردد. مهمترین و پررونق ترین بوستانی که در این منطقه که دارای مقیاس عملکردی شهری می باشد بوستان امیر کبیر می باشد که به لحاظ مکانی، تقریباً در مرکز هندسی این محدوده واقع گردیده است. در این منطقه علاوه بر بوستان امیر کبیر بوستان های نسبتاً بزرگ دیگری چون بوستان ملت و ولیعصر مستقر گردیده اند. دو عامل طبیعی رودخانه اراک و کوههای جنوبی و غربی اراک در این منطقه عوامل مهمی در شکل گیری منظر مناسب طبیعی و شبه طبیعی در برخی بوستان های این منطقه نظیر بوستان های امیر کبیر و ملت و نیز به عنوان قابلیت در طراحی های آتی محیط آنها قلمداد می گردند. بر خلاف بوستان های عمدتاً وسیع و طولی واقع در منطقه ۱ که با اهداف زیست محیطی و در حدفاصل بافت شهری و صنایع سنگین اراک ایجاد گردیده اند، بوستان های واقع در منطقه ۲ بیشتر به صورت لکه های کم مساحت و به عنوان زواید طراحی معابر شهری شکل گرفته اند و بعداً به صورت بوستان تعریف گردیده اند

پیشینه تحقیق

مطالعات زیادی در زمینه شهر سالم از جنبه های مختلف صورت گرفته است، در این بخش سعی می شود از میان این مطالعات، مطالبی که بیشترین ارتباط را از نظر موضوع با تحقیق حاضر داشته اند، به طور خلاصه ارائه داد. واژه شهر سالم برای اولین بار در سال ۱۹۸۴ در کنفرانس "ماورای مراقبت های بهداشتی" در شهر تورنتوی کانادا با استراتژی بهداشت برای همه مطرح شد و اولین سمپوزیوم شهر سالم در سال ۱۹۸۶ در لیسبون پرتغال برگزار گردید. سایر نشست ها و کنفرانس های شهر سالم در سال های ۱۹۸۸ در آدلین، ۱۹۹۰ در قاهره، ۱۹۹۱ در تهران، ۱۹۹۲ در کپنهاک دانمارک، ۱۹۹۴ در حمامه و ۱۹۹۶ در پکن و بالاخره ۱۹۹۸ در آتن اتفاق افتاد.

در ایران اولین سمپوزیوم شهر سالم در آذرماه ۱۳۷۱ با حضور جمعی از کارشناسان مسائل شهری اجتماعی و بهداشتی و زیست محیطی برگزار گردید و متعاقباً ستاد شهر سالم با همت شهرداری تهران تشکیل شد. در حال حاضر طرح شهر سالم در شهرهای مختلفی چون اردکان، یزد، زاهدان، اصفهان و شهر جدید سیستان در حال اجرا است.

تحقیقات پیرامون شهر سالم موضوع را از جنبه های پزشکی، اجتماعی، اقتصادی، دیدگاه تئوریک، بعد زیست محیطی و بوم شناختی، شهرسازی و... بررسی نموده اند که با توجه به موضوع تحقیق حاضر، تنها دیدگاه شهرسازی موضوع مورد اهمیت است. سعیدی رضوانی (۱۳۷۳)، در یک پژوهش پیرامون چگونگی گذران اوقات فراغت شهروندان و اقدامات شهرداریها در زمینه توسعه فضاهای فرهنگی، تفریحی در استانهای خراسان، خوزستان و اصفهان، علاوه بر طرح مباحث نظری مرتبط با اوقات فراغت که از دیدگاه جامعه شناسی اوقات فراغت بررسی شده است؛ ضوابط و الگوهای توسعه برخی از فضاهای گذران اوقات فراغت در شهر، نظریات شهروندان در ارتباط با

گذران اوقات فراغت را نیز بررسی و نهایتاً پیشنهادات راهبردی برای منسجم کردن برنامه ریزی گذران اوقات فراغت توسط شهرداریها ارائه گردیده است.

-عصری (۱۳۸۰)، در پژوهشی ضمن تعریف شهر سالم از دیدگاه شهرسازی به ارائه معیارها و شاخصهای شهرسازانه ایده شهر سالم پرداخته است. وی در این مقاله شهر سالم را اینگونه تعریف نموده است «شهر سالم عرصه سالمی است برای تحقق انسان سالم و این امر برآیند ارتباط نظام یافته فعالیتهای سازگار، فرمهای منطبق بر عملکرد و فضاهای موزون واجد بازدهی اجتماعی است»

سوالات تحقیق

- ۱- اصلی ترین معیارهای مربوط به فضاهای سبز فراغتی در یک شهر سالم چیست؟
- ۲- آیا فضاهای سبز فراغتی بوستانهای شهرها (از طریق نمونه مورد مطالعه) با معیارهای یک شهر سالم انطباق دارد؟
- ۳- در صورتی که فضاهای سبز شهرها با معیارهای یک شهر سالم منطبق نیست چگونه می توان بر پایه شاخص های شهر سالم به مناسب سازی و گسترش فضاهای سبز فراغتی دست یافت؟

روش تحقیق

الف) نوع روش تحقیق

هر پژوهش علمی نیاز به یک روش تحقیق متناسب موضوع خود دارد. تحقیق حاضر با هدف بررسی شاخص های فضاهای سبز و تفریحی شهر سالم یک مطالعه تحلیلی- توصیفی- کاربردی است.

ب) ابزارهای گردآوری اطلاعات

در راستای انجام هر پژوهشی نیاز به جمع آوری یک سری اطلاعات می باشد که در هر پژوهش با توجه به موضوع مورد تحقیق از فنون متفاوتی در این زمینه استفاده می شود. در این تحقیق از چند روش برای جمع آوری اطلاعات استفاده شده است:

- مطالعه کتب، متون، جزوات، مقالات در مجلات و مقالاتی که در کنگره ها و سمینارهای مختلف، سایت های اینترنتی، اسناد تصویری و نقشه های طرح های موجود شهر و منابع دیگر در زمینه موضوع مورد نظر و فیش برداری از آنها برای جمع آوری اطلاعات و ذهنیت یافتن نسبت به موضوع.

- از مشاهده نیز که از جمله روش های موثر و ارزشمند برای دستیابی به اطلاعات است در تحقیق حاضر استفاده می شود.
- استفاده از پرسشنامه و نظر سنجی برای اخذ نظر شهروندان ساکن در منطقه دو شهرداری اراک نسبت به فضاهای سبز فراغتی این منطقه به طور کلی ابزار گردآوری اطلاعات در این تحقیق، پرسشنامه، مصاحبه، مشاهده، نظر سنجی، فیش، جدول می باشد.

ج) روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

در تجزیه تحلیل اطلاعات با توجه به کمی- کیفی بودن گزارش، به طبقه بندی اطلاعات به دست آمده از مرحله مشاهده و نظرسنجی پرداخته می شود و پس از مقایسه آنها با استانداردهای موجود با توجه به نتایج بدست آمده به ارائه راهکارهایی کلی پرداخته می شود.

نتایج تحقیق

از ارزیابی معیارها و شاخص های مورد استفاده در بررسی بوستانهای منطقه دو شهرداری اراک، در میان اولویت های در نظر گرفته شده، نتایج زیر بدست آمده است:

جدول ۱- وضعیت کلی فضاهای سبز فراغتی منطقه دوشهرداری اراک در قالب شاخص های مورد ارزیابی شهر سالم

معیارهای مورد بررسی	شاخص ها	وضعیت کلی بوستانهای منطقه دو در ارتباط با شاخص های مورد بررسی			
		بسیار خوب	خوب	متوسط	ضعیف
۱- دسترسی به طبیعت در شهر	سرانه کل فضای سبز				*
	میزان استفاده ساکنین منطقه دو از بوستانهای این منطقه			*	
۲- سازگاری موقعیت بوستان با شرایط طبیعی	سازگاری نقش و شکل بوستان با شرایط طبیعی				*
	وضعیت میزان دسترسی به بوستانها		*		
۳- راحتی و ایمنی دسترسی	درصد پوشش شبکه حمل و نقل عمومی			*	
	دسترسی به فضای توقف خودرو در اطراف بوستانها				*
۴- مناسبت همجواریها	درصد همجواری کاربریهای سازگار با فضاهای سبز فراغتی		*		
۵- تعادل در استفاده از زمین	تناسب شعاع عملکردی مورد نظر با شعاع عملکردی واقعی			*	

با توجه به جدول فوق از میان معیارهای شهر سالم، میزان دسترسی به بوستانها و همجواری کاربری های سازگار با فضاهای سبز فراغتی در شرایط مطلوب می باشند و درصد پوشش شبکه حمل و نقل عمومی برای دسترسی به بوستانها نیز تقریباً مناسب می باشد.

اما میزان سرانه فضاهای سبز فراغتی در منطقه دو شهرداری اراک همانطور که قبلاً نیز ذکر گردید کم می باشد که می بایست مقدار آن افزایش یابد. همچنین دسترسی به توقفگاه و فضای توقف خودرو اطراف بوستانهای منطقه دو شهرداری اراک ضعیف است و تقریباً هیچ کدام از بوستانهای این منطقه دارای توقفگاه مجزا برای توقف خودروی مراجعان نیستند.

سازگاری موقعیت بوستان با شرایط طبیعی همجواری نیز همانطور که در جدول مشاهده می شود ضعیف است و از آنجا که شهر اراک یک شهر کوهستانی است و تعدادی از بوستانها نیز همجواری با کوه هستند، وجود کوهستان یک قابلیت برای بوستانها است که متأسفانه اغلب بوستانهای این منطقه که همجواری با کوه هستند در شکل و نقش خود با شرایط طبیعی خود سازگار نیستند. در مورد تناسب شعاع عملکردی موردنظر با شعاع عملکردی واقعی نیز می توان اظهار داشت که ۱۳ عدد از بوستانهای این منطقه دارای شعاع عملکردی واقعی هستند و بعضی از بوستانها دارای شعاع عملکردی کمتر از آنچه که مورد نظر است می باشند و تعدادی نیز از قبیل بوستان امیرکبیر دارای شعاع عملکردی بیشتر از میزان واقعی و مورد نظر هستند بنابراین وضعیت بوستانها در این مورد متوسط ارزیابی می شود.

به طور کلی می توان گفت که بوستانهای منطقه دو شهرداری اراک در بعضی شاخص ها از قبیل وضعیت دسترسی به بوستانها، درصد همجواری با کاربری های سازگار، خوب و در شاخص هایی همچون مقدار سرانه، سازگاری نقش و شکل بوستان با محیط طبیعی، دسترسی به توقفگاه خودرو، ضعیف ارزیابی می شوند. در یک جمع بندی کلی می توان گفت که؛ بوستانهای این منطقه با معیارهای یک شهر سالم فاصله زیادی دارند.

در این قسمت با توجه به بررسی متون و سوابق موضوع، بررسی و تجزیه تحلیل نمونه مورد مطالعه به پاسخگویی به سوالاتی که در فصل اول مطرح شدند پرداخته می شود. سوالات تحقیق عبارتند از:

۱- اصلی ترین معیارهای مربوط به فضاهای سبز فراغتی در یک شهر سالم چیست؟

با توجه به بررسی متون و سوابق انجام شده در این زمینه، موارد زیر را به عنوان اصلی ترین معیارهای مربوط به فضاهای سبز فراغتی در یک شهر سالم استخراج کرده و در انجام تحقیق حاضر مورد استفاده قرار دادیم. این معیارها به شرح ذیل می باشند:

۱- دسترسی به طبیعت در شهر

۲- سازگاری موقعیت بوستان با شرایط طبیعی

۳- راحتی و ایمنی دسترسی

۴- مناسبت همجواریها

۵- تعادل در استفاده از زمین

که برای بررسی هر یک از این معیارها در نمونه مورد مطالعه (بوستانهای منطقه دوشهرداری اراک) یک سری شاخص در نظر گرفته شده است.

۲- آیا فضاهای سبز فراغتی بوستانهای شهرها (از طریق نمونه مورد مطالعه) با معیارهای یک شهر سالم انطباق دارد؟

در این راستا تحقیق حاضر را در مورد بوستانهای منطقه دو شهرداری اراک انجام داده و این بوستانها را بر اساس معیارهای یک شهر سالم مورد بررسی قرار گرفته است. نتیجه این ارزیابی گویای این امر است که این بوستانها اگرچه در بعضی از شاخصها نظیر وضعیت دسترسی به بوستانها و وضع همجواری کاربری های سازگار با فضاهای سبز فراغتی؛ وضعیت خوبی دارند اما در مورد برخی شاخص ها مثل؛ سهم سرانه فضای سبز، میزان استقبال ساکنین منطقه دو شهرداری از بوستانهای این منطقه، سازگاری موقعیت بوستان با شرایط طبیعی، عدم پوشش مناسب شبکه حمل و نقل عمومی و عدم دسترسی به فضای توقف خودرو پیرامون بوستانها با معیارهای یک شهر سالم فاصله زیادی دارند.

۳- در صورتی که فضاهای سبز شهرها (از طریق نمونه مورد مطالعه) با معیارهای یک شهر سالم منطبق نیست چگونه می توان بر پایه شاخص های شهر سالم به مناسب سازی و گسترش فضاهای سبز فراغتی دست یافت؟

با توجه به عدم انطباق بوستانهای منطقه دو شهرداری اراک با معیارها و شاخص های یک شهر سالم، همچنین عدم رضایت ساکنین منطقه دو شهرداری اراک از وضعیت موجود فضاهای سبز فراغتی در این منطقه به دلیل عدم دسترسی بسیاری از محلات این منطقه به فضاهای سبز فراغتی، عدم وجود امنیت در بعضی بوستانها، کمبود امکانات تفریحی- ورزشی در بوستانها، دسترسی نامناسب به شبکه حمل و نقل عمومی و فضای توقف خودر پیرامون بوستانها و... که موجب استفاده ساکنین این منطقه از بوستانهای منطقه سه شهرداری اراک می شود، می توان با ارائه ضوابطی بر پایه معیارها و شاخص های یک شهر سالم و تقویت نقش مشارکت و همکاری مردم، به مناسب سازی و گسترش فضاهای سبز فراغتی پرداخت و تا حدی از میزان مشکلات و کمبودها کاست و به طبع میزان مقبولیت و جذب مردم به سمت استفاده از فضاهای سبز فراغتی به عنوان مکانی برای گذران اوقات فراغت افزایش داد.

ارائه پیشنهادات

شهرها که به عنوان مکان زندگی و فعالیت انسان ها بخش مهمی از محیط هستند، تنها کالبدی برای برآوردن نیازهای مادی بشر نبوده بلکه جایگاه معنا یافتن و صورت پذیرفتن بشری اند.

شهرها با هراندازه ای که ساخته می شوند و در هر شرایطی که بنا گردند، از لحظه ای که زندگی را آغاز می نمایند دگرگونی و تحول را با خود به همراه دارند و این امر به دنبال خود دگرگونی ارزش های مادی و معنوی را نیز در پی خواهد داشت. در پی رشد سریع شهرها مشکلات عمده اجتماعی، اقتصادی و فیزیکی نیز به وجود می آیند مانند افزایش فقر در شهرها، دسترسی ناکافی به مسکن و خدمات اصلی شهری، بیگانگی شهروندان از یکدیگر، ایجاد زاغه ها و مسکن غیرقانونی، افزایش آلودگی، کاهش فضای سبز در شهرها و... از دیگر نتایج افزایش جمعیت و توسعه و گسترش شهرنشینی، دور شدن انسانها از طبیعت، تراکم بیش از حد جمعیت و دخالت در محیط طبیعی و ایجاد محیطهای انسان ساخت، نیازهای زیست محیطی جسمی و روحی انسان را بیشتر بروز داده است. انسان شهرنشین برای رفع این نیازها اقدام به ایجاد باغها و فضاهای سبز در داخل شهرها کرده است.

اولین دلیل ایجاد بوستانها و فضاهای سبز شهری در گذشته ایجاد بستری برای گذران اوقات فراغت بوده است چرا که در سابق مساله کاهش آلودگی های زیست محیطی اصولا موضوعیت نداشته است؛ اما امروزه بوستانها علاوه بر مکانی برای گذران اوقات فراغت و وظایف دیگری نیز مانند تلطیف و پالایش هوا، ایجاد منظر شهری و روح بخشیدن به محیط زیست و... به عهده دارند.

از آنجا که بوستانهای شهری بخشی از ساختار شهرها می باشند، لذا جانمایی و ایجاد آنها می بایست در راستای ضروریات زندگی شهری و در پاسخگویی به نیازهای شهروندان و با در نظر گرفتن امکانات و محدودیتهای شهری و با هدف دست یابی به یک شهر مطلوب و سالم باشد.

برخی از ویژگی های شهر سالم داشتن فضاهای شهری مناسب و مطلوب، اشتغالی پویا و سازنده، اهمیت به حقوق همه اقشار جامعه، محیط زیستی سالم، محیط کالبدی با کیفیت، برآوردن نیازهای اساسی، داشتن سطح مطلوبی از بهداشت عمومی و خدمات درمانی، امنیت و عدالت مطلوب، دسترسی مناسب به منابع، فعالیتها و خدمات است.

لذا با توجه به موضوع، معیارهای یک شهر سالم نیز چیزی فراتر از معیارهای کمی و تنها بهداشتی- درمانی می باشد و مجموعه ای از شاخص های بهداشتی، سلامتی، زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی را در بر دارد.

بنابراین با توجه به اهمیت فضای سبز در شهرها به منظور لطافت هوا و تفریح مردم و زیباسازی شهر، برای ایجاد و گسترش این فضاها می توان از استانداردها و معیارهای یک شهر سالم که در این زمینه وجود دارد استفاده نمود...

مهمترین مشکل در حال حاضر پراکنش نامناسب این بوستانها در سطح شهر است به طوریکه حدود ۶/۸ درصد بوستانها در منطقه دو واقع شده اند و میزان سرانه این منطقه از بوستانهای شهری تنها ۱/۵ مترمربع به ازای هر شهروند ساکن در این منطقه

می باشد، مشکلات دیگر در مورد بوستانهای این منطقه عدم دسترسی به توقفگاه خودر پیرامون بوستانها، عدم پوشش کافی شبکه حمل و نقل عمومی، عدم وجود مسیرهای مناسب پیاده برای دسترسی به بوستان و عدم تناسب شعاع عملکردی بوستانها با شعاع عملکردی مورد انتظار؛ که نتیجه این نارسایی ها عدم رضایت و استقبال ساکنین منطقه دو شهرداری اراک از بوستانهای این منطقه است که این امر موجب شده اکثر ساکنین این منطقه برای گذران اوقات فراغت خود به بوستانهای منطقه یک و سه مراجعه کنند.

به طور کلی نتیجه می شود که اگر برنامه ریزی برای گسترش فضاهای سبز فراغتی در شهرها بر اساس معیارهای یک شهر سالم انجام شود، از میزان مشکلات کاسته خواهد شد و به تبع میزان مقبولیت و جذب شهروندان به این فضاها افزایش خواهد یافت؛ و این نکته را نیز باید مد نظر داشت، برای ایجاد شهری سالم و مناسب باید به تمام جنبه های زندگی ساکنان توجه گردد و تحقق شهرهای سالم نیازمند همکاری و مشارکت شهروندان نیز می باشد.

بر این مبنا اقدام به ارائه پیشنهادهای در راستای بهبود وضعیت بوستانها بر اساس معیارها و شاخص های یک شهر سالم شده است خلاصه این پیشنهادات به قرار زیر می باشند:

- ۱- افزایش میزان دسترسی شهروندان به طبیعت در شهر از طریق افزایش میزان سرانه و بهبود وضعیت بوستانهای موجود
- ۲- تقویت ارتباط شهر و طبیعت و ایجاد توازن بین طرح و نقش بوستان با طبیعت
- ۳- تامین راحتی و ایمنی دسترسی از طریق توزیع متناسب شبکه دسترسی، کیفیت کالبدی مناسب شبکه، ارتقاء سیستم حمل و نقل همگانی، تامین فضای توقف خودرو و...
- ۴- مکانیابی کاربری های سازگار در مجاورت یکدیگر
- ۵- تعادل در استفاده از زمین از طریق تامین شعاع عملکردی مناسب برای هر بوستان با توجه به وسعت و امکانات بوستان

منابع

- استرن، ج.پ (۱۳۷۶). نیچه، ترجمه عزت اله فولادوند (چاپ سوم). تهران: انتشارات طرح نو.
- حاج خانی، غلامرضا و اسماعیل صالحی، شهر سالم؛ معیارها و شاخصهای شهرسازی، مقاله، مجله شهرداریها، شماره ۲۷، ۱۳۸۰.
- شکوئی، حسین (۱۳۵۲). جغرافیای شهری (چاپ دوم، بخش نخست). تبریز: انتشارات دانشگاه تبریز.
- سعیدی رضوانی، نوید، جزوه درس روشهای برنامه ریزی منطقه ای.
- شریفی، مرتضی (۱۳۷۱). مقدمه ای بر مبانی طراحی فضای سبز، مجموعه مقالات همایش فضای سبز. تهران: سازمان پارک ها و فضای سبز شهرداری تهران.
- عصری، مجید، (۱۳۸۰)، لزوم جایگاه اجرای پروژه های شهرهای سالم از دیدگاه اکولوژی بهداشت، چهارمین همایش کشوری بهداشت محیط.
- علوی تبار، علیرضا، (۱۳۷۹)، بررسی الگوی مشارکت شهروندان در اداره امور شهرها، جلد اول، انتشارات سازمان شهرداریهای کشور، تهران.

۱. Ashton, John, (۱۹۸۸), Healthy Cities, Concept & Vision, University of Liverpool,
۲. Chiaraetal, time-saver standards for Housing and Residential Development, ۱۹۹۷.
۳. Duhi,I,j, (۱۹۸۶), The Healthy City: It Function and in Future, Health Promotion
۴. Forester,R(۱۹۷۳). Planning For Man And Nature In National Parks. I.U.C.N